

TURGUTLU HÜSEYİN AĞA KÜTÜPHANESİ*

Yrd. Doç. Dr. Ertan Gökmen

Celal Bayar Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü

Özet

Bilginin elde edilmesinde eğitim kurumları kadar kütüphanelerin de önemli bir yeri vardır. Bunun farkında olan Osmanlılar vakıflar eliyle bazen camilerin ve medreselerin içerisinde bazen de müstakil olarak kütüphaneler kurmuşlardır. Bu kütüphaneler vakfı kuran kişinin belirlediği şartlara göre hizmet vermekte idi. Osmanlı şehir ve kasabalarında bu şekilde kurulan yüzlerce kütüphane bulunmaktadır. Çalışmamıza konu olan Turgutlu Hüseyin Ağa Kütüphanesi de bir vakıf eseri olup 1846 yılında kurulmuştur. Hüseyin Ağa, kurduğu kütüphane ile ilgili bir vakfiye tanzim ettirmiştir. Bu vakfiye 287 numaralı Manisa Şer'iyye Sicili'nde ve Vakıflar genel Müdürlüğü Arşivi'ndeki 592 numaralı Vakfiye defterinde kayıtlıdır. Bu çalışmada bu vakfiyede yer alan bilgiler doğrultusunda kütüphanenin çalışma koşulları, gelir kaynakları ve görevli personeli hakkında bilgi verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kütüphane, Manisa, Turgutlu, Osmanlı, Kültür, Eğitim.

LIBRARY OF HUSEYIN AGHA IN TURGUTLU

Abstract

Libraries are as an important source of information as educational institutions. Having appreciated this, Ottomans founded through waqfs some libraries in mosques and madrasas. Those libraries provided a service based on the conditions the founder of librray, waqf holder, provided. There were hundreds of libraries founded in the Ottoman towns and cities. Like those, Huseyin Agha Library in Turgutlu dated 1846 was a waqf foundation and worked in similar ways. Huseyin Agha organized a waqfiye for the library he had founded. This waqfiye was registered in a Manisa Şer'iyye sicili (court records) numbered 287 and in an account numbered 592 in the Archive of General Office of Foundations (Waqfs). This article, based on archival documents, provides information on how library worked, what its sources of income were and who were employed there.

Key Words: Library, Manisa, Turgutlu, Ottoman, Culture, Education.

GİRİŞ

Manisa ve kazalarında gerek idarecilerin, gerekse hayır sahibi kişilerin yaptırdığı pek çok cami, mescit, han, hamam, çeşme, medrese ve külliye bulunmaktadır. Yapılan bu hayrî eserler içerisinde kütüphaneler de yer almaktadır. Bu kütüphanelerden 1789 tarihinde inşa edilen Nişancı Paşa

*Bu çalışma, 18 Eylül 2005 tarihinde, Turgutlu Belediyesi Konferans Salonunda ikincisi gerçekleştirilen Turgutlu'nun Sosyo-ekonomik Tarihi Sempozyumu'nda sunulmuş olup herhangi bir yerde yayınlanmamıştır.

Kütüphanesi ile 1806 tarihinde yaptırılan Muradiye Kütüphanesi Manisa merkezde bulunan kütüphanelerden olarak zikredilebilir.

Hayır sahiplerinin Manisa kazalarında yaptırdığı kütüphaneler de bulunmaktadır. Soma'da 1791 tarihli Emin Hıdır Kütüphanesi, Akhisar'da 1797 tarihli Zeynelzâde Kütüphanesi, Demirci'de 1863 tarihli Hacı İsmail Ağa'nın yaptırdığı Kıran Kütüphanesi, Gördes'te 1892 tarihli Hacı Numan Kütüphanesi, Kırkağaç'ta 1883 tarihli Hacı Bilâl Ağa Kütüphanesi, Kırkağaç'ta 1886 tarihli Kırzâde Kütüphanesi, Alaşehir'de 1892 tarihli Şeyh Sinan Kütüphanesi kazalarda bulunan kütüphanelerdendir (Karaöz, 1974: 10).¹

Turgutlu'da da hayır sahibi Hacı Hüseyin Ağa'nın 1846 tarihinde yaptırdığı bir kütüphane bulunmaktadır. Çalışmamıza konu olan bu kütüphane ile ilgili bilgilere geçmeden önce, Osmanlı dönemi kütüphaneleri hakkında kısaca bilgi verilmesi aşağıda vereceğimiz bilgilerin daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır.

I-Osmanlı Devleti'nde Kütüphaneler

Osmanlı Devleti'nde toplumun ihtiyaç duyduğu pek çok dinî ve sosyal yapı vakıflar yoluyla kurulmuştur. Osmanlı'da bilgi ağının gelişmesi ve genişlemesini sağlayan kütüphanelerin tamamı vakıf idi. İlginçtir ki, 1914 yılında Osmanlı Devleti'nde devlete ait bir tek kütüphane vardı. Bu kütüphanedeki kitap sayısı en geri vakıf kütüphanelerine bile denk değildi (Öztürk, 2002: 442). Kütüphane kurucuları arasında hükümdarlar, âlimler, tarikat liderleri veya halktan kişiler yer almaktadır (Krenkow, 1967: 1126). Osmanlı Devleti'nin ilk asırlarında kütüphaneler müstakil binalara sahip değillerdi ve genellikle külliye, cami, medrese veya tekke içinde yer alıyorlardı (Erünsal, 2000: 68). Müstakil kütüphanelerin ilk örneği 1678 tarihinde kurulan Köprülü Kütüphanesi'dir (Erünsal, 2000: 61). Vakıf kütüphanelerinde görevli personel çeşitli devirlerde sayı ve yaptıkları işler bakımından farklılık göstermiştir. Kuruluş devri kütüphanelerinde sadece bir hâfız-ı kütüb görev yapmakta iken, daha sonraki devirlerde hâfız-ı kütüblerin sayısı artmış ayrıca kütüphanelerde farklı işler yapacak çok sayıda personel görevlendirilmiştir. Müstakil olarak kurulan bazı kütüphanelerde, okuyuculara kitap temin etmek dışında namaz kılmayı öğretme, öğretim yapma gibi hizmetler de verilmekteydi (Erünsal, 2002: 239).

Kütüphanelerdeki kitap sayısı satın alma, kütüphanede görevli müstensihlerin yazma eserleri istinsahı (Krenkow, 1967: 1128) ve bazı kişilerin yeni kütüphane kurmak yerine mevcut kütüphanelere yaptıkları bağışlar ile artırılıyordu (Erünsal 2000: 62). Okuyucuların kütüphaneden istifadesi de şu şekilde olmaktaydı: Ya incelemelerini kütüphanede yapıyorlar ya da kefalet ve

¹Aydın Vilayeti salnamelerinde de ilçelerdeki bu kütüphanelerle ilgili bilgiler verilmektedir. Kazalara göre, Aydın vilayeti salnamelerinde verilen bu bilgiler için bkz. Akhisar, 1301, s. 173, 1320, s. 324, 1326, s. 603; Alaşehir, 1326, s. 613; Soma, 1320, s. 345, 1326, s. 643; Kasaba, 1296, s. 124, 1301, s. 146, 1326, s. 663; Demirci, 1301, s. 157, Kula, 1320, s. 350; Gördes, 1320, s. 372, 1326, s. 681; Kırkağaç, 1301, s. 175

rehin bırakmak suretiyle kitapları evlerine götürüp istifade ediyorlardı (Cihan, 2002: 27; Erünsal, 2002: 239). 18. ve 19. yüzyıl kütüphane vakfiyelerinde kitapların kütüphane dışına çıkarılması yasaklanmasına rağmen, bu defa da okuyucuların kütüphanelerden daha çok istifade edebilmeleri için kütüphanelerin açık olduğu gün sayısı artırılmıştır (Erünsal 2002: 239).

II-Turgutlu Hacı Hüseyin Ağa Kütüphanesi

A-Vakfiye İle İlgili Bilgiler

Kütüphanenin kuruluşuna esas olan 11 Cemâziye'l-Ahir 1262/6 Haziran 1846 tarihli vakfiye, 287 numaralı Manisa Şer'iyye Sicili'nin 194 ve 195 numaralı sayfalarında kayıtlıdır. Aynı vakfiye, Vakıflar Genel Müdürlüğü'ndeki vakfiye defterlerinde de kayıtlıdır.² Vakfiyenin, vakfiye defterindeki suretinden, aynı ibarelerle, 11 Muharrem 1310/5 Ağustos 1892 tarihinde Manisa Şer'î Mahkeme siciline kaydedildiği anlaşılmaktadır. Manisa sicilleri üzerine yaptığımız araştırmada, belirtilen tarihe ait Manisa sicilinin mevcut olmadığı görülmüştür. Aşağıda transkripsiyonunu verdiğimiz vakfiyeden anlaşıldığına göre, Manisa Şer'î Mahkeme Sicili'nden çıkarılan ve Manisa nâibi Ali Haydar Efendi'nin mührüyle mühürlü vakfiyenin sureti, aynı ibareler ile 24 Muharrem 1310/18 Ağustos 1892 tarihinde Turgutlu kazası Şer'î Mahkeme Sicili'ne kaydedilmiştir. Çalışmamızda kullandığımız vakfiye sureti, 14 Rebi'u'l-Evvel 1313/4 Eylül 1895 tarihinde sâdır olan irâde-i Aliyye gereğince vakfiye defterine kaydedilen vakfiye suretidir.

B-Vakfiyede Kütüphanenin Kuruluşuna Dâir Verilen Bilgiler

1-Kütüphanenin Kurucusu: Turgutlu'nun büyük ailelerinden ve Gördes kazasında müdürlük yapan Elhâc Hüseyin Ağa bin Merhum Hasan Ağa'dır.

2-Kütüphanenin Kuruluş Tarihi: 11 Cemâziye'l-Ahir 1262/6 Haziran 1846

3-Kütüphanenin Yapıldığı Yer: Turgutlu kasabasının Câmî-i Cedîd (Yeni Cami) mahallesinde hayır sahibi Beşir Efendi'nin yaptırdığı câminin yanı. Cami-i Cedid mahallesinin günümüzdeki adı İstiklâl mahallesidir. Tarihi değeri olmayan cami yıkılarak, arsası belediye tarafından Sevinç isimli meydan haline getirilmiştir (Karaöz 1974: 59).³

4-Vakfın Mütevellisi: Vakfın mütevellisi Elhâc Hüseyin Ağa bin merhum Hasan Ağa'nın oğlu olup aynı zamanda Turgutlu kasabası müdürü olan Elhâc Ahmed Reşîd Efendi'dir. Ancak vakfın tevliyetinin ölünceye kadar vâkıfın kendi elinde olacağı "*merraten ba'de uhra kendi yedimde ola*" şeklindeki ifadeden anlaşılmaktadır. Vakfiyede, tevliyetle ilgili bilgilerin bulunduğu kısım eksiktir. Bu durum, vakfiyenin ortalarındaki "*ara yerde dört parmak mikdârı*

² Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, Vakfiye Defterleri, no: 592, s. 8-10

³ Bu caminin 1946 -47 yıllarında binası bulunmamakla birlikte minaresi mevcuttu. Bugünkü Sevinç Meydanı'nın altında II. Dünya Savaşında korunma amaçlı sığınaklar yapılmıştır. Eski hükümet binası da bugünkü Sevinç Meydanı yanındaki belediye başkanı binasının (koruma altında) bulunduğu yerde bulunuyordu. Bu bilgiler İstiklal mahallesi sâkinlerinden 1942 doğumlu Mustafa İrkil ile 1941 doğumlu Yılmaz Turan ile Turgutlu'da yapılan görüşme esnasında edinilmiştir.

kâğıd zayi'a uğradıktan sonra sahîfe başı” şeklindeki ifadeden anlaşılmaktadır. Manisa sicilleri üzerinde yaptığımız araştırmada, 287 numaralı Manisa Şer’iyye Sicilinin 194 ve 195. sayfalarında belirtilen kısmın eksik olduğu görülmüştür.

C-Kütüphaneye Vakfedilen Menkul ve Gayrimenkuller

1-Kitaplar: Vakfiyede, kütüphaneye kaç kitabın vakfedildiğine dair bilgi bulunmamaktadır. Ancak vakfiyede, imzalı bir defterde ciltli olan kitapların neler olduğunun belirtildiği ifade edilmektedir. 1301 yılı Aydın vilayeti salnamesi kütüphanedeki kitap sayısını 500 olarak zikretmektedir.⁴ Karaöz’ün maarif salnamelerine dayalı olarak verdiği bilgilere göre de kütüphanede 1898’de 636, 1899’da 637, 1900, 1901 ve 1903’te 777 kitap bulunmaktaydı (Karaöz, 1974: 59).

2-Gayri menkuller: Kütüphaneye vakfedilen gayri menkuller arasında otuz beş dönüm yonca bahçesi, bir adet sebze bahçesi, bir adet meyveli ve meyvesiz sebze bahçesi, bir adet yahûd-hâne, bir adet kalaycı dükkânı ve üç değirmen bulunmaktadır. Aşağıda transkripsiyonu verilen vakfiyede, kütüphaneye vakfedilen bu gayrimenkullerin buldukları yerler ile sınırları ayrıntılı biçimde belirtilmiştir.

a-Yonca Bahçesi: Turgutlu kasabasının Orta mahallesinde debbağhane (tabakhane) altında, bir tarafı Bahçıvan Panayot Oğlu bahçesi, bir taraftan Muhzır Ali tarlası ve iki taraftan yol ve kerpiç duvar ile çevrili otuz beş dönümlük yonca bahçesi.

b-Sebze Bahçesi: Turgutlu kasabasının Orta mahallesinde bir tarafı Terzi Deli Mehmed ve Karaköylü evi ve üç tarafı yol ile sınırlı arâmi bağı diye bilinen sebze bahçesi.

c-Meyveli ve Meyvesiz Sebze Bahçesi: Turgutlu kasabasının Orta mahallesinde yukarıda zikredilen tabakhane yanında bir tarafı Hacı Emin Efendi bahçesi, bir tarafı Katip Bedeli Mustafa Ağa bahçesi, bir tarafı tabakhane ve bir tarafı yol ile sınırlı meyveli ve meyvesiz sebze bahçesi.

d- Yahûd-hâne: Turgutlu kasabasının Zeytincik mahallesinde bir tarafı İnce Oğlan Oğlu yahûd-hânesi⁵, bir tarafı Hacı Abbas Ağa hanı, bir tarafı Döşemeci Mahmud evi ve bir tarafı yol ile sınırlı bir çok evi içeren bir adet yahûd-hâne.

e-Kalaycı Dükkânı: Turgutlu Kasabasının Zeytincik mahallesinde iki tarafı, Çepli Oğlu Mustafa evi, bir tarafı kahvehane ve bir tarafı yol ile sınırlı eklentileri de bulunan kalaycı dükkânı.

f-İki taş Değirmen: Ilıca kazası köylerinden Derbend köyü sınırında Karacalı nehri üzerinde sınırları belirli iki taş değirmen.

⁴ Aydın Vilayeti Salnamesi, 1301, s. 146

⁵ Yahûd-hâne: Yahudilerin bir arada oturdukları birçok evlerden ibaret yer. Ferit Devellioğlu, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat, Ankara, 1997, s. 1155. Vakfiyede belirtilen yerlerin bugün Doğan sokak ve Akasya sokak olarak adlandırıldığı ve Tenekeci Bohor, Peynirci Haron ve tüccar Samuel Levi’nin bu sokakalarda yaşayan Yahudilerden olduğu belirtilmektedir. Turgutlu 1942 doğumlu Mustafa İrkıl ile yapılan görüşme.

g-Diğer Bir Değirmen: Nif (Kemalpaşa) kazasına bağlı Parsa (Bağyurdu) köyünde akar dere üzerinde kurulu iki taşı bulunan değirmen.

D-Vakfedilen Gayri Menkullerden Elde Edilecek Gelirlerin Sarf Edileceği Yerler

Vakfiyede tek tek belirtilen gayrimenkullerin nasıl değerlendirileceği ve elde edilen gelirlerin nerelere saf edileceği belirtilmiştir. Vakfiyede yukarıda belirtilen bahçelerin, yahûd-hânenin, dükkan ve değirmenlerin âdet olduğu üzere istekli olanlara kiraya verilmesi ve elde edilen gelirin şu şekilde sarf edilmesi istenmektedir: Elde edilen gelirden yıllık bin iki yüz elli kuruş vakıf mütevellisine, altı yüz kuruş kütüphanedeki kitapları okumak ve incelemek için gelen öğrencilere bu kitapları gösteren *hâfiz-ı kütübe* verilecektir. Geriye kalan fazla para, vâkıfın kütüphane bitişiğinde yaptırdığı iki parça odanın, çeşmenin ve yukarıda zikredilen bahçelerin, dükkânın, yahûd-hânenin ve değirmenlerin tamirine ve bakımına harcanacaktır. Şayet, tamir ve bakım masraflarından sonra geriye fazla para kalırsa gerekli olduğu düşünülen kitaplar satın alınacaktır.

E-Vakfiyenin Transkripsiyonu

Hamd bî-nihâye ve senâ-yı bî-gâye ol hâlık-ı semâvât-ı bedî'u'n-nizâm ve sâni'i seyyârât-ı 'acîbü'l-intizâma lâyıık ve maksûrdur ki "*Femen ya'mel miskâle zerratin hayran yerahü*" mazmûn-ı i'câz-nümûnu üzre binâ-yı mebâni-i hayrâtı vesile-i sa'âdet-i uhreviye ve icrâ-yı merâsim-i hasenâtı vâsita-i 'izzet-i sermediye bilüb "*Ellezîne yenkzûne emvâlehüm bi'l-leyli ve'n-nehâri sirran ve 'alâ niyeten felehüm ecrühüm 'inde Rabbihim velâ havfün 'aleyhim velâhüm yahzenün*" medlülünce emvâl ve erzâkını vücûh-ı hayrâta nisâr ve infâk fi sebîlillah ez-can ve dil ihtiyâr idüb "*mâ ceale'd-dünya el-mezraetü'l-âhirete*" hadîsini mülâhaza birle rızâ-yı Rabb-i ğâfûr olan umûr-ı mebrûre iktisâbına bezl-i maktûr eyler binaen 'alâ-zâlik işbu vakfiye-i celîlü's-şân ve cerîde-i bedî'ü'l-ünvânın tahrîrine bâdî oldurki, Medîne-i Mağnisa'ya tâbî' Turgudlu kasabası hânedân-ı kadîminden olub hâlen Gördüs kazâsı müdürlüğü ile revnâk-firâz Kolağasızâde El-hâc Hüseyin Ağa bin El-Merhûm Hasan Ağa meclis-i şer'i şerîf-i şâmihü'l-'imâdda ve mahfel-i dîn-i münîf-i râsihü'l-evtâdda zikr-i âti vakfına li-ecli't-tescîl ve itmâm emrû'l-vâkıf ve't-tekmîl mütevellî nasb olunmağla tevliyeti kabûl iden mûmâ-ileyhin ferzendi olub kasaba-i mezbûre müdirliğine revnak-efzâ El-hâc Ahmed Reşîd Efendi mahzarında ikrâr-ı sahîh-i şer'î ve i'tirâf-ı sarîh-i mer'î kılub bu dâr-ı dünyâyı sebât ve bî-bekâ olacağını tefekkür idüb es-sadakatü fidyetu'l-ma'âsi "*Yevme yü'hazü'l-mücrimüne bi'n-nevâsi*" ma'lûmum olduğundan ma'da "*ve mâ tekaddemü li-enfusiküm min hayrin tecidühu 'nda'l-lahi hüve hayrun ve e'zamü ecran*" mefhûm-ı münîfinden haber ve âğâh olduğum ecilden vakf-ı âtiü'z-zikrin sūdûruna değin silk-i milk-i sahîhimde münselik olub kasaba-i mezbûrede Câmî-i Cedîd mahallesinde sâhibü'l-hayrâtdan Beşir Efendi'nin binâ ve ihyâ eylediği câmî-i şerîf nezdinde müceddeden binâ ve inşâsına muvaffak olduğum kütüphaneye işbu ibrâz eylediğim defter-i mumzî nâtik oldığı üzre vaz' olunan ma'lûmetü'l-

cülûd kütüb vakfı'l-beyan ve kasaba-i mezbûrede Orta mahallede debbağhâne zîrinde vâki' bir taraftan Bağ-çe-vân Panâyot Oğlu bağçesi ve bir taraftan Muhzır Ali tarlası ve iki taraftan tarîk-i 'âm ile mahdûd ve kerpiç cidâr ile muhât otuz beş dönüm mikdârı yonca bağçesi diğeri mahall-i merkûmda kâ'in bir taraftan Derzi Deli Mehmed menzili ba'zan Karaköylü menzili ve üç taraftan tarîk-i 'âm ile mahdûd arâmi bağçesi dimekle ma'rûf sebze-vât bağçesi diğeri debbağhâne-i mezkûre ittisâlinde vâki' bir taraftan Hacı Emin Efendi bağçesi ve bir taraftan Kâtib Bedeli Mustafa Ağa bağçesi ve bir taraftan debbağhane ve bir taraftan tarîk-i 'âm ile mahdûd eşcâr-ı müsmire ve gayr-i müsmireli sebze-vât bağçesi diğeri mezkûr kasabada Zeytincik mahallesinde vâki' bir taraftan İnce Oğlan yahûd-hânesi ve bir taraftan Hacı Abbas Ağa Hanı ve bir taraftan Döşemeci Mahmûd menzili ve bir taraftan tarîk-i 'âm ile mahdûd büyü-tü adîdeyi hâvî bir bâb yahûd-hâne vâkîfî'l-iş'âr diğeri Zeytincik mahallesinde vâki' iki taraftan Çepeli Oğlu Mustafa menzili ve bir taraftan kahvehâne ve bir taraftan tarîk-i 'âm ile mahdûdü'l-müştemilât kalaycı dükkanı diğeri ve Ilıca kazası kurûlâlarından Derbend karyesi hudûdunda Karacalı Nehri üzerinde mebnî ma'lûmu'l-hudûd iki taş âsiyab diğeri ve Nif kazasına tâbî Parsa karyesinde mâ-i câri dere üzerinde mebnî iki taş hâvî değirmen her birini etyâb mâl ve enfes menâlimden ifrâz ve imtiyâz birle hasbeten lillahi'l-vâhid ve taleben li-merdâti Rabbü's-samed vakf-ı sahîh-i şer'î müebbed ve habs-i sarîhi muhalled ile vakf ve habs idüb şöyle şart ve ta'yîn eyledimki zikr olunan bağçehâ ile yahûd-hâne ve dükkan ve değirmen --- ye'l-âde icâre-i mu'tâde ile tâliblerine icâr olunub hâsıl ücerâtdan senevî bin iki yüz elli guruş vazîfe-i vakf-ı mezbûre müteveli olanlar ile ve altı yüz guruş dahi kütüphane-i mezkûrede dâim-i müstakim olub kütüb-i merkûmeyi tetebbu' ve mütâla'a için gelen tullâb efendilere irâe iden hâfız-ı kütûbe virile ve ma'da fazladan kütüphane-i merkûme ittisali olan iki bâb oda ve piş-gahında bina ve inşasına muvaffak olduğum mâ-i câri çeşme-i latîfe ve bağçenin duvarları ve yahûdî-hâne ile dükkan ve değirmenden her biri ta'mîr ve termîme muhtâc oldukda i'mâr ve meremmet kılına bunlardan biri i'mâr ve termîme muhtâc olmadığı halde fazla-i mezkûre ile lüzûmu der-kâr olan kütüb-i nefise iştira oluna (*deyu mukayyed olub ara yerde dört parmak mikdârı kâğıd zayi'a uğradıktan sonra sahîfe başı*) ve tahvîl ve teksîr merraten ba'de uhra kendi yedimde ola deyu ta'yîn ve tahsîs-i şart ve kuyûd ve teybîni ve tensîsi 'ukûd birle hatm-i kelâm ve istîfa-yı merâm itdikden sonra bi'l-cümle zikr olunan ber-mûceb-i defter kütüb-i mevsûfe-i ma'hûdeyi ve bağçehâ ve değirmen ve dükkan ve yahûd-haneyi fâriğan ani's-şevâğıl müteveli-i mûmâ-ileyhe teslim eyledikde ol dahi vakfiyyet üzre bi't-tevliye kabz ve teslim idüb sâ'ir evkâf-ı mütevellyân-ı eslâf gibi tasarruf-ı tâm ve 'ariyet-i merâsim-i şürût ve kuyûda sarf ve ihtimâm eyledi didikde gıbbe't-tasdîkî's-şer'î emr-i vakf tâm ve hâl-i teslim encâm bulmuş iken âvâkîf-ı mûmâ-ileyh sıbgallahü ni'me 'aleyh semt-i vifâkdan cânib-i hilâfa sülûk ile vakf-ı mezburdan rücû' ve müteveli-i mûmâ-ileyh ile husûmet ve nizâ'a şürû' idüb vakf-ı menkûl mefhar-ı e'imme-i kibâr olan İmâm-ı A'zam ve hümâm-ı akdem

sirâcü'l-millete ve'd-dîn üstâzü'l-e'imme-i müctehidîn Ebu Hanîfe Nu'mân bin Sâbit El-Kûfi Cevzî-i bi'l-hayr ve Kûfi hazretlerinin mezheb-i hatîr ve re'y-i münîrlerinde gayr-i sahîh ve vakf-ı 'akar dahi sahîh lâkin gayr-i lâzım ve vâkıf-ı mûmâ-ileyh menâfi-i vakfi nefsine meşrûta itmek şart-ı mezkûr ile adem-i cevâzına İmâm-ı Sâlis Mehmed ibn-i Hasan Eş-Şeybânî hazretleri câzim olmağla vakf-ı mezbûrdan rücû' idüb ber-muceb-i defter kütüb-i mezbûr ile bağçehâ ve değirmen ve yahûdhâne ve dükkân-ı mezkûrları ke'l-evvel mülkûme istirdâdı taleb iderim didikde mütevellî ...-sâz cevâb-ı ba-sevâba âğâz idüb gerçi hâl zikr olunan minvâl üzeredir lâkin Alem-i Rabbâni Hazret-i Ebu Yusufü'ş-şehîr bi'l-imâmü's-sânî mezheb-i hatîrlerinde vâkıfın mücerred vakaftü kavliyle vakıf sahîh ve lâzım olduğundan vâkıf-ı mûmâ-ileyh menâfi-i vakfi nefsine şart itmek dahi câ'iz olub ve imâm-ı müşârun-ileyh Hazret-i İmâm Mehmed bin Hasan Eş-Şeybânî re'y-i münîrlerinde teslîm-i ila mütevellî ve zikr olunan te'bîd ile vakfa lüzûm ârız olmağla redd ve teslimden imtinâ' iderim deyu hâkim-i mevki'i sadr-ı kitâb tûba lehu ve hüsn-i meâb efendi huzurunda mürâfaât ve her biri mübtegasınca fasl ve hasme tâlibân olduklarında hâkim-i mûmâ-ileyh lâ-zâlû'l-hak câriyen beyne yedeyhi hazretleri dahi bu bâbda tefekkür-i fâ'ik ve teemmül-i lâyük itdikde temhîd-i kavâ'id hayr-i evveli ve teşyîd-i mebânî vakfi uhra görmekle tarafeynin kelâmına nazar muhtl-i hayr olmakdan hazer idüb âlimen bi'l-hilâfû'l-cârî beyne'l-eimmetü'l-eslâf merâ'iyen bi-cemî-i mâ-lâ-büddesine fi'l-hâkim bi'l-evkâf 'ala re'y-i men yerâhü mine'l-eimmeti'l-müctehidîn rıdvânu'l-llahi te'âla 'aleyhim ecma'in vakf-ı mezbûrun evvelen sıhhatine ve sâniyen lüzûmuna ve şart-ı merkûmun cevâzına vâkıf-ı mûmâileyh mahzarında hükm-i sahîh-i şer'i itmeğın vakf-ı mezbûr sahîh ve lâzım ve habs-i sarîh mütteham olub min ba'd nakz ve tahvîl ve tebdîl ve tağyîri adîmü'l-ihtimal oldı "*Femen beddelehü ba'de mâ semî'ahu feinnema isme 'alellezine yübeddilüne innellahe semî'un 'alim*" hurrire fi'l-yevmi'l-hâdi 'aşara min Cemâziye'l-Âhir li-sene isneyn ve sittîn ve mieteyn ve elf (11 Cemâziye'l-Ahir 1262/6 Haziran 1846) 'ibaresiyle memlû bulunduğu ba'de't-teftîş olmak ile i'lâm olunur hurrire fi'l-yevmi'l-hâdi aşara min Muharrami'l-Harâm li-sene 'aşara ve selâse miete ve elf (11 Muharrem 1310/5 Ağustos 1892) deyu Medîne-i Mağnisa mahkeme-i şer'iiyesinin mahfûzundan muhrec ve Medine-i mezbûre nâ'ibi semâhatlü Ali Haydar Efendi'nin mührüyle musaddak olub Turgudlu kazası mahkeme-i şer'iiyesinde mahfûz sicile bi-'ibâretihâ kayd olunan vakfiyenin sûretidir fi'l yevmi'r-râbi' ve'l-ısrîn min Muharrami'l-Haram li-sene 'aşara ve selâse miete ve elf (24 Muharrem 1310/18 Ağustos 1892).

Sonuç

Cephanesiz kışla olamayacağı gibi, kütüphanesiz de mektep ve medrese olması düşünülemez. Bu gerçeğın farkında olan Osmanlılar, çok erken dönemlerden itibaren yaşadıkları şehirlerin ilmî açıdan gelişmesini sağlamak için sadece mektep inşa etmekle kalmamışlar, aynı zamanda buralardaki eğitimin gelişmesi ve halkın bilgileneşmesi için kütüphaneler de inşa etmişlerdir.

Kütüphaneleri inşa etmekle de yetinmeyip, onların ayakta kalabilmesi için sağlam kaynaklar oluşturmuşlardır. Yukarıda örneğini verdiğimiz Turgutlu kazasındaki Hüseyin Ağa kütüphanesine vakfedilen gayrimenkuller bunun en güzel örneğini oluşturmaktadır. Ne yazık ki pek çok vakıf eseri gibi Hüseyin Ağa Kütüphanesi de günümüze ulaşamamıştır. Kütüphane binası Eylül 1922’de yanmış ve günümüze sadece arsası kalmıştır.

KAYNAKÇA

- Cihan, Ahmet, (2002), “Medreselerde Personel Çeşitliliği ve Sosyal Mobilizasyon”, Türkler, (Editörler: H. Celâl Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca) cilt 15, Ankara, s. 26-34
- Devellioğlu, Ferit (1997), Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat, Ankara.
- Erünsal, İsmail (2000), “Osmanlılarda Kütüphane ve Kütüphanecilik Geleneği”, Yeni Türkiye [Osmanlı Özel Sayısı IV. Kültür ve Sanat], yıl:6, sayı:34 Temmuz-Ağustos, s. 56-73
- Erünsal İsmail (2002), “Osmanlı Vakıf Kütüphanelerinde Yapılan Kataloglama Çalışmaları ve Kataloglar”, Türkler, (Editörler: Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca), cilt 11, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, s. 238-250
- Karaöz, Sadık (1974), Manisa Kütüphaneleri, Ankara.
- Krenkows, F (1967), “Kütüphane”, İslam Ansiklopedisi, cilt 6, Milli Eğitim Bakanlığı Yayını, İstanbul, s. 1126-1130
- Öztürk, Nazif (2002), “Osmanlı Döneminde Vakıflar”, Türkler, (Editörler: H. Celâl Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca), cilt 10, Ankara, s. 433-446
- Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, Vakfiye Defterleri, no: 592, s. 8-10
- Salname-i Vilayet-i Aydın, Yıl 1296, s. 124; 1301, s. 146, 173, 175; 1320, s. 324, 345, 350, 372; 1326, s. 603, 613, 643, 663, 681.